

Rezultati programa IEV

Program Etika in vrednote v vzgoji in izobraževanju, ki ga IEV izvaja že od leta 2013, je namenjen učinkoviti integraciji etičnih standardov in vrednot v vzgojo in izobraževanje. To omogočajo v programu načrtovani izobraževalni moduli, ki vzgojiteljem in učiteljem zagotavljajo kompetence za uspešno pomoč in usmerjanje otrok in mladostnikov pri vzpostavljanju vedenjskih namer, skladnih z desetimi vrednotnimi domenami dokumenta EOEV. V delo modulov so vključeni učitelji in vzgojitelji iz številnih vrtcev in šol, ki prostovoljno prevzemajo aktivno vlogo pri integraciji etike in vrednot v vzgojo in izobraževanje. V okviru modulov se usposablja za to vlogo ter tudi za vključevanje staršev v sam program.

Do sedaj je bilo izvedenih že 8 modulov. S pomočjo vzgojiteljev in učiteljev, varuhov etike in vrednot, so in bodo otroci in mladostniki deležni pomembnih in sistematičnih spodbud in krepitev poznavanja vrednot, spodbud ter krepitev ustreznih osebnih norm.

Bolj bodo motivirani za spoštovanje in upoštevanje teh norm in oblikovali bodo občutje usposobljenosti za etično in vrednotno ocenjevanje in izvajanje lastnega obnašanja in odločanja.

Integracija etičnih standardov in vrednot v vzgojo in izobraževanje ne terja bistvenih dodatnih naporov in zahtev niti za družbo niti za vzgojitelje in učitelje, ampak pomeni pomemben in zaželen premik v delovnih ciljih in poudarkih – pomeni modro in odgovorno poklicno okrepitev, ki je kar najbolj v skladu z naravo, poslanstvom in ugledom vzgojiteljskega in učiteljskega dela.

Za zaključek in spodbudo si torej zastavimo še eno vprašanje. Kaj bi se zgodilo, če bi se ljudje še veliko bolj, kot se to v resnici dogaja, ravnali po etičnih standardih, morali in vrednotah? Odgovor je preprost: na svetu bi bilo veliko manj negativnega dogajanja, manj nasilja, vojn, kriminala, korupcije, manj izkoriščanja, revščine, lakote ... Ja, tak svet je nekaj najboljšega, kar si lahko predstavljamo, zanj se je vredno truditi. To ni preprosto, a je uresničljivo. Za tak svet se je treba

angažirati. Za skladnost našega obnašanja z etiko in vrednotami si je treba prizadevati na vsakem koraku. Pogosto je za to treba tudi žrtvovati kakšne druge, kratkoročno celo zelo vabljive cilje. A zgledi in izkušnje našega človeškega rodu kažejo, da se takšno angažiranje in prizadevanje obrestuje. Te zgledi in izkušnje je treba prenesti mladi generaciji. Vzgojitelji ter učitelji so poklicani, da to storijo. Pričakujemo lahko, da bo imela intenzivnejša in učinkovitejša integracija etike in vrednot v vzgojo in izobraževanje dolgoročen vpliv na porast skladnosti med vrednotami in obnašanjem in na zmanjševanje negativnih družbenih pojavov. S tem pa bo izpolnjen zelo pomemben pogoj za stabilnost in napredek družbe, njenega blagostanja in blagostanja posameznikov. ■

Opomba

1. O Evropskem ogrodju etike in vrednot smo v reviji podrobneje pisali dvakrat: 1. Musek, Janek (2014): Prihodnost Evropskega ogrodja etike in vrednot. V: *Vzgoja*, letnik XVI, št. 62: 7–8. 2. Musek, Janek (2015): Evropsko ogrodje etike in vrednot (EOEV). V: *Vzgoja*, letnik XVII, št. 68: 7–9.

Delo in ustvarjalnost

Etika in vrednote v vzgoji in izobraževanju

✍ Danilo Kozoderc

Ethics and values education in schools and kindergartens

“Danes velja: majhen narod je ustvarjalen ali pa izgine.”
(Anton Trstenjak)

“Vaša priložnost in odgovornost je, da imate vpliv na življenje otrok in da ste del spreminjanja in rasti sistema.”
(Design thinking for educators)

Program Etika in vrednote v vzgoji in izobraževanju stoji na treh stebrih: otroci, strokovni delavci v vrtcih oz. šolah in starši. Dejavnosti, ki

jih predlagamo v posameznem modulu so tako usmerjene v vsako od teh treh skupin. Če je v začetni fazi poteka programa v posamezni ustanovi največji poudarek na delu z otroki, v nadaljevanju spodbujamo, da si zaposleni vzamejo čas zase; o posameznih vrednotah razmišljajo, se pogovarjajo in načrtujejo dejavnosti. Izkušnje v posameznih ustanovah kažejo, da ko učitelji in vzgojitelji sami

ponotranjajo vrednote, se to najbolj učinkovito prenaša na otroke. Po drugi strani pa dosežemo največji vzgojni učinek takrat, ko obstaja usklajenost med starši ter vrtcem oz. šolo in so določeni poudarki prisotni tako doma kot v vrtcu ali šoli.

Delo in ustvarjalnost

Vrednotna domena Delo in ustvarjalnost je ena od desetih domen znotraj programa. V

šoli in vrtcu se intenzivno in poudarjano ukvarjajo s posamezno domeno v modulu v trajanju približno deset tednov. Varuhi etike in vrednot na posameznih šolah in vrtcih koordinirajo delo na posamezni ustanovi, prenašajo znanje na sodelavce vzgojitelje, učitelje in vedno bolj tudi na tehnične sodelavce v ustanovah.

Namen modula Delo in ustvarjalnost

Delo je temeljna človekova dejavnost, ki omogoča preživetje in tudi kakovostno življenje. Vsako delo je ustvarjanje. Prav z ustvarjalnostjo, ki je sposobnost oblikovanja novih zamisli in realizacije le-teh v obliki nekega izdelka, inovacije oziroma izuma, v temelju prispevamo k razvoju in blagostanju človeštva.

Delo in ustvarjalnost sta torej del življenja in morata biti tudi del vzgojnoizobraževalnega procesa.

Med nadarjenostjo, posebnimi potrebami in ustvarjalnostjo (dejavnost za strokovne delavce)

Namen

Precej otrok v vrtcih in šolah je prepoznanih kot otroci s posebnimi potrebami. Tako dobijo posebno pozornost in čas, ukvarjanje s posebnimi strokovnjaki in morda še kaj. V šolah se v drugem triletju začnejo ukvarjati z nadarjenimi otroci. Pozornost in ukvarjanje z vsemi otroki s posebnimi potrebami, tudi nadarjene prištevamo v to kategorijo, je v veliki meri potrebno in smiselno. Na nek način pa je vsak otrok otrok s posebnimi potrebami. Vsak se uči malo drugače, se drugače vživi v socialno okolje in ima drugačne interese. Omogočanje in vzpodbujanje ustvarjalnosti je lahko nek skupni imenovalac, morda skupna potreba vseh teh otrok. Če je nadarjenost težko ali celo nemogoče razvijati – še posebej v kasnejšem obdobju razvoja – pa ustvarjalnost ponuja precej bolj odprt prostor razvoja.

Ustvarjalnost lahko vključujemo v vse šolske predmete in v vse teme, ki jih obravnavamo. Ustvarjalni so lahko učno zelo uspešni otroci, pa tudi manj

uspešni. Z vključevanjem ustvarjalnosti odpiramo prostor, ki je lahko vzpodbuden za otroke različnih intelektualnih sposobnosti in prostor, ki lahko povezuje posamezna področja in posamezne šolske predmete.

Potek

Dejavnost poteka v vzgojiteljskem ali učiteljskem zboru:

1. Udeleženci se pogovorijo in poiščejo vse dejavnosti, kjer že vključujejo ustvarjalnost. Te dejavnosti pišejo na plakat ali tablo. Pri tem pa ni mišljeno umetniško ustvarjanje, ampak iskanje ustvarjalnih rešitev težav ali izzivov. Pri pregledu se lahko dotaknejo naslednjih področij:
 - iskanje rešitev za klasične šolske probleme (naloge pri matematiki, naravoslovnih predmetih ...),
 - tehniško ustvarjanje,
 - razredna skupnost,
 - priprava proslav in praznovanj,
 - raziskovalne naloge,
 - urejanje prostorov in okolice vrtca ali šole.
2. Udeleženci se razdelijo v skupine. Lahko so predmetni aktivni, aktivni po starosti otrok v vrtcih, vzgojitelji znotraj ene enote ... in iščejo možnosti, na katerih področjih v njihovi skupini bi lahko vključili ustvarjalnost. Posamezniki pišejo predloge na samolepljive listke in te lepijo na plakat. Na koncu jih manjša skupina pregleda, združi, poveže in izloči ponavljajoče.
3. V razmišljanje pripeljemo vsiljivca. Naključno izberimo neko besedo – samostalnik. Lahko naključno odpremo knjigo in začnemo ponavljati prvi samostalnik, do katerega pridemo. Iščemo povezave med tem samostalnikom in ustvarjalnostjo v vrtcu ali šoli. Lahko se vprašamo, kje ali kako bi ta samostalnik uporabili in s tem ustvarili novo priložnost za ustvarjalno dejavnost. Če zmanjka idej, pripeljemo še kakšnega vsiljivca v obliki besede.
4. Izmed nabranih idej se aktivni odločijo katere (eno do tri) bodo izvedli in določijo način izvedbe.
5. Vsi udeleženci pregledajo preostale ideje in če se da, izberejo kakšno,

ki bi jo lahko uporabili na ravni celotne ustanove:

- Nek prostor se lahko spremeni v reševalnico določenega problema.
- Vsi udeleženci lahko iščejo celostno grafično podobo ustanove.

Razširjene učne priložnosti (dejavnost za vključevanje staršev)

Namen

V okolju vrtca in šole je veliko učnih priložnosti. V veliki meri gre za resnične potrebe, ki kličejo po odgovoru in odpirajo priložnost za učenje z delom. Te možnosti in priložnosti lahko odkrivamo in prepoznavamo, če je na njih pozornih veliko ljudi. V veliko vrtcih in šolah večino vzgojiteljev in učiteljev ne prihaja več iz lokalnega okolja. Tudi zato (a ne samo zato) je potrebna pozornost in sodelovanje staršev pri odkrivanju razširjenih učnih priložnosti.

Vrtec in šola morata prepoznavati in izrabiti te učne priložnosti, saj se tako povežeta z okoljem in otrokom ponudita priložnost za reševanje konkretnih izzivov. Te priložnosti predstavljajo tudi izziv za sooblikovanje učnih načrtov. Tako učni načrti bolj odgovarjajo na potrebe okolja.

Potek

Prepoznavanje učnih priložnosti v sodelovanju s starši lahko poteka na različne načine:

- Na roditeljskih sestankih vprašamo starše, ali vidijo v lokalnem okolju kakšne priložnosti za učenje oz. dejavno vključevanje (kar je seveda tudi učenje) skupine ali razreda v življenje in izzive lokalnega okolja. Za starše lahko pripravimo delavnico v obliki svetovne kavarnice, nevihte možganov ali kakšne druge metode ustvarjalnega razmišljanja. Nabor idej skupaj ovrednotimo in napravimo izbor. Posamezni starši in učitelj prevzamejo odgovornosti za izrabo posamezne učne priložnosti.
- Na individualnih govornih urah se s starši pogovorimo, kako vidijo okolje vrtca ali šole in kje vidijo možnosti sodelovanja skupine ali razreda. Starše povprašamo, ali

lahko pomagajo pri vzpostavljanju stika in pri izvedbi.

Svet staršev povabimo na skupno srečanje z razvojnim timom ali celotnim kolektivom. Pripravimo srečanje z naslovom: Kako izkoristiti učne priložnosti v okolju za bolj kakovostno delo naše ustanove? Za izvedbo lahko uporabimo metodo odprtega prostora ali kakšno drugo tehniko ustvarjalnega razmišljanja.

Izberemo najbolj perspektivne izzive in zastavimo korake do sodelovanja. Vrtec oz. šola ter starši naj bodo pri tem enakovredni partnerji.

Oblikovanje za spremembe (dejavnost za otroke)

Učilnica ne bi smela biti prostor za neposredno poučevanje.
(Ken Robinson)

Namen

Veliko potrebnih sprememb lahko dosežemo z zelo malo viri. Pri tem lahko pomaga oblikovalsko razmišljanje. Z nekaj podpore to zelo uspešno naredijo tudi otroci. Zanimiv primer so izvedli učenci na neki šoli v Čilu, kjer so imeli mlajši učenci zelo otežen dostop do pulca s hrano.

Oblikovalsko razmišljanje poteka v naslednjih korakih (Design Thinking for Educators, 2012):

1. Odkrivanje (Kako do izziva pristopamo?): problem moramo dobro razumeti. Do tega lahko pridemo z raziskavo, z opazovanjem, s soočanjem s problemom in z drugim zbiranjem informacij. Ta del vključuje empatijo. Vživeti se moramo v uporabnike, v tiste, ki se z izzivom soočajo, da lažje razumemo problem.
2. Razlaga (Kako izziv razložimo?): povemo lahko zgodbo, iščemo smisel, pomen.
3. Zbiranje idej (Vidimo možnosti in se vprašamo, kaj bomo ustvarili.): na različne načine zbiramo ideje in jih preoblikujemo.
4. Poskušanje (Kako idejo spravim v življenje?): izdelamo prototip in pridobimo povratne informacije, kako prototip deluje.
5. Nadaljnji razvoj (Poskusil sem ne-

kaj novega, kako se bo to razvijalo naprej?): sledimo učenju in prototip dograjujemo v skladu s povratnimi informacijami. Teh pet korakov poteka v krogu / vijačnici. Ustavimo se tam, kjer je rešitev dovolj dobra.

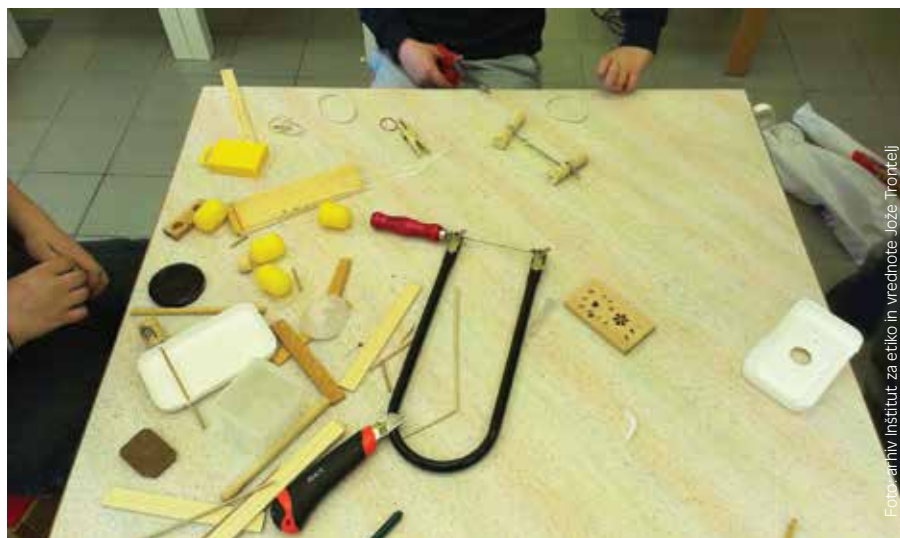
Otroci potrebujejo vzpodbudno in varno okolje, da lahko tako razmišljajo in delujejo.

Potek

Učence v razredu, krožku, oddelku podaljšanega bivanja vzpodbudimo, da opazujejo šolsko notranjost, njeno okolico, procese, ki potekajo (razdelje-

grejo po petih korakih, zapisanih v namenu dejavnosti.

3. Če se kot mentor, učitelj ali ravnatelj dejavnosti resno lotimo, moramo učencem omogočiti dostop do potrebnega materiala in izdelavo prototipov.
4. Če se prototipi izkažejo kot dobri, vzpodbudimo in omogočimo spremembo.
5. Smiselno je, da metodo uporabimo, tudi ko opazimo kakšno konkretno situacijo, kjer je potrebna sprememba. Takrat usmerimo skupino otrok, da se sooči z izzivom po metodi oblikovalskega razmišljanja. ■

Fotografirano v Institutu za etiko in vrednote Jože Trontelj

vanje hrane, čiščenje, šolski prevozi ...) in naj prepoznajo izzive, ki se pojavljajo (veliko hrane se vrže stran, vstopanje v šolski avtobus je nevarno, pred pitniki za vodo je v odmorih gneča ...)

1. Otrokom lahko pokažemo video: <https://youtu.be/IS1qnVcHpKA>, ki prikazuje, kako so se otroci lotili reševanja enake konkretne težave. Po ogledu videa se z učenci pogovorimo ob naslednjih vprašanjih:

- Katero težavo so otroci zaznali?
 - Kako so prišli do rešitve?
 - Ali so takoj vedeli, da bo rešitev prava?
 - Kaj menite o rešitvi, ki so jo na koncu izvedli?
 - Katere probleme oz. izzive vidite vi v šoli ali vaši okolici in bi jih bilo smiselno ali celo potrebno reševati.
2. Manjše skupine (od 3 do 5 učencev) si izberejo svoj izziv. Skozi izziv

Literatura

- Brown, Tim; Katz, Barry (2009): *Change by design*. New York: Harper Business.
- Christensen, Clayton M. (idr.) (2008): *Disrupting Class*. New York: McGraw-Hill.
- Cikszentmihaly, Mihaly (1996): *Creativity*. New York: HarperCollins.
- Collins, James (2001): *Good to great*. New York: Harper Collins.
- de Bono, Edward (2012): *Naučite svojega otroka misliti*. Maribor: Založba Rotis.
- de Bono, Edward (2006): *Lateralno razmišljanje*. Ljubljana: New Moment
- Design Thinking for Educators*. (2012). New York: IDEO. Pridobljeno 5. 1. 2015 s spletne strani <http://www.designthinkingforeducators.com/toolkit>.
- Godin, Seth (2010): *Osrednji člen*. Ljubljana: Časnik Finance.
- Kozoderc, Danilo; Musek, Janek; Učakar, Ivanka (2016): *Delovno gradivo za modul Delo in ustvarjalnost (gradivo za interno uporabo v programu)*. Ljubljana: Institut za etiko in vrednote Jože Trontelj.
- Ray, Michael L.; Myers, Rochelle (1986): *Creativity in Business*. New York: Doubleday.
- Trontelj, Jože (2015): *Živeti z etiko*. Ljubljana: Institut za etiko in vrednote Jože Trontelj.